

Van liefde in de riddertijd tot Jood in de oorlog

Hoe zat het ook alweer met het verhalen vertellen, verzinnen en schrijven?

In het schooljaar 2008-2009 is het driejarige Verhalenproject van het lectoraat Reflectie en Rhetorica aan de Katholieke Pabo Zwolle (KPZ) gestart op twee basisscholen (St. Martinus uit Vollenhove en De Krullebaar uit Zwolle). Na aandacht voor het vertellen van verhalen in groep 5 en het verzinnen van verhalen in groep 6, staat in groep 7 het schrijven van verhalen centraal. In ons vorige artikel hebben we stilgestaan bij het eerste thema: het schrijven van een sprookje. Binnen het tweede thema richten we onze aandacht op het historische verhaal.

Tekst: Ben Bouwhuis en Ietje Pauw

Ontwerp werkbladen en pictogram: Floris van Lint

Het schrijven van een historisch verhaal

Bij het schrijven van sprookjes helpen de alom bekende structuur (van “er was eens” tot “ze leefden nog lang en gelukkig”), de genrekenmerken (o.a. strijd tussen goed en kwaad, toverkracht, feeën en kabouters) en de fantasie de schrijver om een verhaal op papier te zetten. Door het vertellen en het zelf lezen van sprookjes

krijgen de leerlingen voorbeelden van deze oeroude volksverhalen. Het principe van imitatio (het goede voorbeeld), het gezamenlijk verken- nen en toepassen van genrekenmerken en het nadenken over structuur en taalgebruik leidt tot het schrijven van een eigen sprookje. Deze lijn is ook bij het bedenken en schrijven van een historisch verhaal voortgezet.

maakt Hans de leerlingen duidelijk dat het bij historische verhalen altijd om geloofwaardigheid gaat. Alles moet kloppen: de beschrijving van de omgeving, het uiterlijk van de hoofdpersonen, de natuur, de beroepen, het gereedschap. Ook al is het verhaal zelf verzonden, de geschiedkundige context moet waarheidsgetrouw zijn. Aan de hand van foto's wordt duidelijk hoe deze schrijver zich op een aantal boeken heeft voorbereid: verre reizen, veel zien en veel ervaren. Hans neemt de kinderen mee in zijn ontwerpproces. Opschrijfboekjes blijken van onschatbare waarde te zijn: de kleur van het zand, een ontmoeting met een slangenbezweerder aan het strand van Pakistan, de werkwijze van een smid die in de openlucht zijn werkplaats heeft. Kijken, ervaren, noteren, verzamelen: dat is het begin van schrijven. Naast het belang van juiste bronnen en correcte weergave van de werkelijkheid, spelen in een historisch verhaal vaak de ‘grote en kleine geschiedenis’ door elkaar. In het introductieverhaal van de eerste les komt dit duidelijk naar voren. Het verhaal

Historische verhalen kenmerken zich door de context. Het verhaal speelt zich af in een bepaalde geschiedkundige periode. Ook al worden jaartallen niet expliciet genoemd, de lezer moet de tijd herkennen in gebeurtenissen, in gebruiksvoorwerpen en in het gedrag en uiterlijk van de hoofdpersonen.

In het kader van het Verhalenproject hebben we de schrijver Hans Hagen op de KPZ uitgenodigd om het tweede thema voor beide klassen te introduceren. Hans Hagen heeft al veel historische verhalen geschreven, o.a. ‘De reis van Yarim’ (zie ook zijn website: www.hanshagen.nl) Al aan het begin van zijn lezing

Lectoraat Reflectie en Rhetorica
Katholieke Pabo Zwolle

Voorbereiding verhaalschema historisch verhaal

historische verhaaltitel	kenmerken	historische verhaaltitel
tijd? periode / jaartal	uiterlijk, draagstijl, huiskamer, rijkdomsvoorwerpen, gereedschap, schoenen, onder- en bovenkleding, decoratie	
wie? beschrijving personen	gebouwen, landschap, richting gebouwen, specifieke voorwerpen, verhoortmiddelen	
waar? ruimte	uiterlijk, draagstijl, huiskamer, rijkdomsvoorwerpen, gereedschap, schoenen, onder- en bovenkleding, decoratie	
wat gebeurt er? gebeurtenissen “grote” geschiedenis	uiterlijk, draagstijl, huiskamer, rijkdomsvoorwerpen, gereedschap, schoenen, onder- en bovenkleding, decoratie	
mogelijke gebeurtenissen “kleine” geschiedenis	uiterlijk, draagstijl, huiskamer, rijkdomsvoorwerpen, gereedschap, schoenen, onder- en bovenkleding, decoratie	



Lectoraat Reflectie en Rhetorica
Katholieke Pabo Zwolle

Verhaalschema historisch verhaal

Beginsituaties rust, hoofdpersonen, ruimte relatie met 'grote' geschiedenis		
Gebeurtenis episode relatie met 'grote' geschiedenis mogelijke titel		
Afloop passend bij gebeurtenis relatie met 'grote' geschiedenis		
Aanklacht voor stijl historische verhaaltijl dialogen beschrijvingen		



dat wordt voorgelezen (eerste hoofdstuk van het boek *Mens te koop* van Miep Diekmann) gaat over de slavenhandel rond 1720. De door de schrijfter verzonden hoofdpersonen, Joachim en Wendela vertrekken met hun ouders vanuit Holland naar Curaçao. Hun vader, heilmeester Dirck van Collen, is in opdracht van de West Indische Compagnie naar de Antillen uitgezonden. Op het eiland maken beide kinderen de verschrikkingen van de slavernij mee. Naar aanleiding van dit boek ervaren de leerlingen weer hoe belangrijk het is dat ook bedachte verhalen geschiedkundig moeten kloppen: een dokter heette toen heilmeester of chirurgijn, de reis met een zeilschip duurde een paar maanden, wereldzeeën werden onveilig gemaakt door kapers, het fort Amsterdam bood bescherming aan de vele Europeanen, die toen op het eiland handel dreven. Om net als Hans Hagen goed voorbereid een historisch verhaal te kunnen schrijven, krijgen de leerlingen de keuze uit vier historische periodes: de Romeinse tijd, de riddertijd, het tijdperk van de ontdekkingsreizen en de Tweede Wereldoorlog. Het is de bedoeling dat leerlingen individueel of in groepjes zich met behulp van naslagwerken verdiepen in de

specifieke kenmerken van één van deze periodes. Deze kenmerken kunnen betrekking hebben op beschrijving van de ruimte, de personages, de voorwerpen of de gebeurtenissen binnen de 'grote geschiedenis'. Tijdens de lessen wordt hier ook aandacht aan besteed. Binnen de context van Piet Hein en de Zilvervloot leren de leerlingen bijvoorbeeld scheepsjongens Jakob kennen, die de enterling van een Spaans schip in de baai van Matanzas van dichtbij meemaakt. De leerlingen kunnen bij het schrij-

Lectoraat Reflectie en Rhetorica
Katholieke Pabo Zwolle

Hoe verbeter ik mijn tekst?

Vorm	Ja	Nee	Hoe verbeteren?
Staat er in de tekst wat ik wilde vertellen?			
Begrijpt de ander wat ik vertel?			
Zijn de woorden goed geschreven?			
Zit er een indeling in mijn tekst?			
-inleiding			
-aem			
-slot			
Past de titel bij het verhaal?			
Is er een nieuwsgierig, spannende opbouw?			
Mooie afsluitende zin?			
Zijn de zinnen goed gevormd?			



ven van hun verhaal gebruik maken van het Verhaalschema Historische verhalen. In dit schema wordt een aantal aspecten onderscheiden: bij personen kunnen de kinderen informatie geven over uiterlijk, kleding en beroepen, bij ruimte beschrijven ze onder andere landschap, gebouwen, vervoersmiddelen en bij de kenmerken van de tijdsperiode geven ze aan of er militaire, politieke en/of economische zaken een rol spelen. De 'kleine geschiedenis' wordt weergegeven door het avontuur, de belevenissen van één of twee leeftijdsgenoten. Met veel enthousiasme hebben de leerlingen van beide klassen binnen dit tweede thema aan hun eigen historische verhaal gewerkt. Een voorbeeld is het verhaal van Derek.

Hij heeft de Tweede wereldoorlog als periode gekozen.

Jood in de oorlog

"Jan, Jan wordt eens wakker". "Ja mama."

Hij loopt de trap af, en hij zegt: "Ba, wat is dat?"

"Dat is beschuit, proef maar, het is lekker."

Hij neemt een hap en hij zegt: "Valt wel mee."

"Ja maar je moet er wel wat boter op doen."

"Oké". "Wel aan de gladde kant".

"Waarom?"

"Dat is goedkoper". "Weet je wat, ik ga".

"Nee, je moet eerst je bord leeg eten, dan mag je gaan".

Hij eet erg snel. Op. "Mag ik weg?"

"Ga maar".

Jan trekt zijn jas aan maar dan.

"Stop, zie die jas dan, er zit een gat in. Even kijken of ik nog genoeg bonnen heb. Ja gelukkig bonnen. Ga maar, maar om drie uur weer thuis zijn!".

"Is goed".

Jan gaat naar buiten. Hij ziet zijn vrienden langs lopen. "He jongens waar gaan jullie naar toe?"

"O, naar een optocht van de Duitsers. Ga je mee?" "Oke", en ze renden naar de optocht.

"He Gijs, wat een lelijke vlag". "Ja en die mannen... bah!. O, het is al drie uur. Ik moet snel weg". Jan rent weg. Hij doet de deur open en hij hoort: "Waarom ben je te laat?" "Ik had de tijd niet in de gaten, maar kom op we gaan". Ze lopen naar de kledingzaak. Jan zoekt naar een mooie jas. "Mam, kijk eens naar die mooie blauwe jas". "Hoeveel kost die?" Moeder denkt diep na en zegt: "Nou, vooruit kan nog net". Ze lopen de zaak uit en zijn moeder zegt: "Ga maar even buiten spelen, ik moet nog wat halen". Jan zoekt zijn vrienden op. Hij ziet zijn vrienden langs lopen en roept: "Hé jongens, hier ben ik weer. Wat gaan jullie doen?" Piet heeft een ei in

zijn handen. "Kijk eens Jan een rot ei". "Waar gaat de optocht langs?" "Langs de Keizersgracht". "Als die Duitsers langs komen gooien we dat ei onder de auto. Stinken man". Ze gaan naar de Keizersgracht en daar komt de eerste auto de bocht om. "Gooi maar dat ei daar". "Goed zo, nou snel achter die struik staan". "Bleh, wat stinkt dat!". De Duitsers komen uit de auto en kijken wat er aan de hand is. De jongens rennen keihard weg. Jan gaat weer op zoek naar zijn moeder. Hij gaat naar huis toe en hij ziet dat zijn moeder een gele ster op zijn nieuwe jas aan het naaien is. "Dat is lelijk! Waarom doe je dat?" "Omdat dat moet van de Duitsers". "Dat is niet leuk". Moeder zegt niets en gaat bezig met het eten. Onder het eten zegt Jan niets, hij is boos. Zijn mooie nieuwe jas. Er komt een brief door de brievenbus. Moeder loopt naar de brief, ze maakt de brief open en ze zegt: "Oh, nee!"

de Jodenster. Niet de grote, bekende thema's van de oorlog (concentratiekampen, vernietiging en bevrijding) komen naar voren, maar de veranderingen binnen het leven van alledag. Invoelbaar wordt hoe Jan en zijn vrienden de Duitsers haten en als blijk van protest een rot ei naar de auto gooien. De zorg van Jans moeder blijkt uit haar aarzeling om de nieuwe, dure jas te kopen. Een jas die ontsierd wordt door de gele ster die ze op last van de Duitsers erop moet naaien. Jan is verontwaardigd: zijn mooie, nieuwe jas! Moeder en zoon zitten stil tegenover elkaar. Maar het leed is nog niet geleden. Een mooi voorbeeld hoe met een beperkt aantal kenmerken van deze periode een sfeer wordt geschetst, die ook recht doet aan de tijd van toen. Het verhaal is beperkt van omvang, maar je weet en je voelt dat er nog meer staat te gebeuren. Naast het verhaal van Derek hebben we ook andere verhalen geanalyseerd. Uit deze analyses blijkt dat de structurering voor de meeste kinderen geen problemen oplevert. Ook het toepassen van dialoog (zoals Derek veelvuldig heeft gedaan) is voor de leerlingen vertrouwd. De historische context wordt in de meeste verhalen vooral door plaats en tijd

Lectoraat Reflectie en Rhetorica
Katholieke Pabo Zwolle

Jouw schrijftoets

Jouw historisch topverhaal

In dit thema heb je geleerd een historisch verhaal te schrijven door een gebeurtenis te verzinzen die past in een bepaalde periode van de geschiedenis, door personages en een ruimte te beschrijven, door te laten op de opbouw van het verhaal en door te laten op de stijl.

Wat kun je al goed?

Wat vind je nog lastig?

Wat zou je nog meer willen leren?



weergegeven: jaartallen en plaatsnamen worden vaak expliciet genoemd. Het valt op dat het beschrijven van voorwerpen, specifieke handelingen en het gebruik van synoniemen bijna niet gebeurt. Leerlingen zijn wel in staat om deze aspecten in bestaande verhalen of vertellingen aan te wijzen, maar vinden het blijkbaar nog moeilijk om het zelf in een verhaal toe te passen. In een volgend artikel besteden we aandacht aan het laatste thema van het verhalenproject: het schrijven van een realistisch, hedendaags verhaal.

KORT NIEUWS

Nationale Vertelschool bestaat 5 jaar

Vijf jaar geleden startten vertellers Frans de Vette en Wim Wolbrink in Utrecht hun Nationale Vertelschool. Tientallen deelnemers ronden inmiddels met succes de intensieve training in de vertelkunst af. Om het vijfjarig jubileum te vieren, organiseerden Frans en Wim op 18 november jl. een feestelijke middag, waarbij ruim 40 oud-studenten aanwezig waren. Nadat de oprichters op hilarische wijze waren geïnterviewd door Petronella Punt en Leo Luisterboek, lieten ze de aanwezigen genieten van hun eigen vertelkunst. Bovendien kondigden ze drie nieuwe trainingen aan voor gevorderde vertellers. Daarna werd de middag passend afgesloten met een voorstelling van Pete Pronk en aansluitende borrel.

Meer informatie over de verschillende trainingen:
www.nationalevertelschool.nl

Lectoraat Reflectie en Rhetorica
Katholieke Pabo Zwolle

Stijl van mijn historisch verhaal

Hoe verbeteren?

Zijn de genrekenmerken herkenbaar?

Zijn de gebeurtenissen beschreven?

Zijn de karakters beschreven?

Is er (historische) verhaaltaal gebruikt?

Heb je synoniemen gebruikt?

Zijn er dialogen beschreven?

Zitten er details in het verhaal?

Is de spanning in woorden weergegeven?



Uit het verhaal van Derek blijkt dat hij in staat is om een verhaal te structureren: begin, kern en slot sluiten goed op elkaar aan. Binnen het verhaal heeft Derek bewust aandacht besteed aan een aantal aspecten van de tweede wereldoorlog: kleding op de bon, voedselschaarste, haat jegens de Duitsers, de invoering van